

Sokszor nem halunk meg

Már sötét van, mire hazaér. Könyökével nyomja le a kilincset, az ajtó könnyen jár, nyitva marad mögötte. Lihegve roskad le az asztalhoz. A férfi ugyanúgy ül, mint amikor az asszony elment, most egy gyufatartót fényesít. Feri, szólal meg az asszony, tedd be az ajtót. Csak ezután csókolják meg egymást sietve.

Visszahoztam, mondja Erzsí. Látom, válaszolja a férfi.

Itt marad, teszi hozzá az asszony. Akkor itt marad, feleli Feri.

Azt kérdezte, hogy te is beleegyezel-é. Azt feleltem, hogy bele. Jó. Eddig is itt volt. De most nem úgy.

Feri ránéz, aztán a gyermekre. Most nem úgy. Erzsí még jobban lehalkítja a hangját, mélyről szól, mintha a gyomrából jönne. Na most, mondja. Ferit nézi, de ölében a gyermek nyöszörögni kezd, ránéz, jajajaj, utánozza halkán, mintha baj lenne, a gyerek csitul. Erzsí hátát nyomja a szék támlája, egy vászonzsák van a hátán, benne konzerv, dobozos tejpor, könyv. Lehet, hamar össze lesznek gyűjtve. Addig itt marad. Csak aki kenyérjegyet kap, van a listán. A kicsi nem.

Akkor azért, bólint Feri. Azért, feleli Erzsí. Nem arra mondom, hanem arra, magyarázza Feri, hogy azt mondták nekünk, készülünk, a jövő héten messze visznek dolgozni. Hogy nem jövünk haza ebédre. Vigyünk ebédet. Ezt mondták, hogy a napokban csinálják.

Erzsí nem érti, amit Feri beszél, folytatja a magáét. Amíg kiengedik őket, addig, mondja Erzsí. Baj-e?, kérdezi. Eddig is itt volt, feleli Feri. Itt voltál, mi?, mondja most a gyermeknek Feri, ránevet. Már tisztára ide vagy növe, mi? Te Matyi.

Erzsí leteszi a gyermeket a székre, a gyerek nyöszörögni kezd, Erzsí szigorúban csitítja, ssss. Leveti a cipőjét, aztán visszamegy hozzá. Csendbe kell lenni. Mostantól nagy csendbe kell lenni. Feri egy apró, fodros szélű réztányért ad a gyermek kezébe, aki óvatosan és nagyon lassan nyúl érte, két kézbe fogja. Aztán lassan a szájához emeli. Éhes?, kérdi Feri.

Erzsí kibontja a gyermeket a pokrócból, leteszi a két brosurát és az összehajtott pelenkákat az asztalra. A Paul Ehrlich Orvostudományi Egyesület éves beszámolója tíz év előtről. Feri csodálkozva belelapoz, vörös ceruzával, lendületes vonallal néhány név aláhúzva benne. A másik brosurára az Ehrlich nőtagozat közgyűlésének vékony füzetkéje, az első oldalra zaklatott írással két laccímet véstek fel. Erzsí leveszi a gyermekről a két felső ruháskát, az alsót átizzadta. A kis ruhával indul ki az udvarra, meggondolja magát, a kemence korlátjára rakja száradni. A gyermek most összeráncolja a homlokát, mintha erőlködne. Feri és Erzsí figyelik, tekintetükkel segítenek neki az erőlködésben. Aztán a gyerek nyög, az arca kisimul, végül mosolyog. Gyere, kapsz tisztát. Erzsí leszedi a pelenkát, a gyermek lába közt felragadva a puha, nedves törlő, benne egészséges kaka. Öszszezajtja, megtörli a száraz résszel a fenekét, vizet akar feltenni melegedni.

A gyermek a széken mozogni kezd, lábujjait fogdossa, szétterpeszti a lábát, oldalra fordul, mindjárt legurul. Na, gyere, nagylány, veszi fel Feri. Erzsi begyűjt, aztán a kakás papírtörölt a tűzbe rakja, a nedves papír serceg. Feri a gyermek nyakát csiklandozza, a kicsi felvisít. Mostantól csendben, szól rájuk Erzsi.

Többet nem is kell menjél?, kérdi Feri. Úgy egyeztünk, hogy nem, válaszol Erzsi. Majd ha ki lesznek engedve. Fürösztí egy nagy zománcos tálban a gyermeket, aki visítani kezd örömeiben, Erzsi összehúzott szemmel néz rá. A tálat az asztalról a földre rakja, a gyermek hason fekvé csapkod. Erzsi ijedten szól rá, ahányszor hangosan kiált. Aztán egy csupor meleg vízben felold a halványsárga porból, és megeteti kiskanállal. Végül felülteti a székre, Erzsi a kezébe ad egy kis kenyérbelet. Amikor a kenyeret meglátja, a gyermek felnevet.

Feri fellapozza a kétnapos újságot, amit a városházáról szokott elhozni. Erzsi halkan énekel a gyermeknek a szobában, amíg elalszik. Egy nagy fonott ruháskosár a fekhelye, ahogy eddig is. Nincs benne a rendelet, mondja kintről Feri. Lehet, később lesz. Ez még tegnapelőtről való.

Ssss, feleli Erzsi, énekel tovább, Matyi nyöszörög a kosárban, Feri csendben olvas. A kosár recsegéséből hallani, hogy a gyermek még ébren van. A konyha és a szoba közti ajtót Erzsi résnyire hagyja, visszaül a konyhaasztalhoz. A könyvéért nyúl, Feri továbblapoz az újságban. Csak a zsidóvagyton, a zsidórádiók meg a zsidótelefonok, azt mind írják, mondja Feri. Ki lettél fizetve?, kérdi aztán.

Erzsi fekszik a hátán, a lába kihűlt, a teste megdermed, a dereka feszül. A hasa hirtelen fájdalmasan megnőtt. Feri a jobb oldalára fordul, Erzsinek háttal, de bal kézzel hátranyúl. Összekulcsolják a kezüket. Erzsié hideg és száraz, Ferié meleg, a nagy erős kéz melegíti az Erzsiét. Feri visszafordul felé, átkarolja a hasánál, de Erzsi a hátán fekvé marad. Feri karja nyomja a megnőtt hasát, Erzsi nem tolja el a kezét. Az ablaktáblák vékony rései közt besüt a hold. Feri lassan szuszogni kezd, előbb mélyen, aztán egyre halkabban és ütemesen. Matyi még cuppog, az ujját szopja, amit Erzsi nem enged neki, de most nem nyúl hozzá, hogy kivegye. A gyermek nyeldeklik, csámcsog, aztán csend lesz. Óvatosan átteszi Feri karját, aki most átfordul a másik oldalára. Erzsi felül, hallgatózik. Lehajol a kosárhoz. Közélről már hallja a szuszogást. Lehet, fel kéne venni és maguk közé rakni. Akkor jobban tudna aludni ő is. A gyermek éjszakára még sosem maradt náluk. Amíg lehetett, ő hordta vissza, amikor a cselédek már nem mehetek hozzájuk, akkor is gyakran ő vitte, a doktornő sokat dolgozott, egyedül volt a két gyermekkel. Azt tudja, hogy Matyi végigalussza az éjszakát. Jól eszik, jól alszik, jól kakál, mondták már az első héten a gyermekágyban. Ismeri születése óta, látta az üveges ajtón át, amikor felmutatták, Isten dicsőségére, leány!, kiáltott a keresztény nővér a Zsidó Kórház második emeletén, és fejjel lefelé meglóballta az újszülöttet. Jobb a leány most, tette hozzá a nővér. Erzsi vitte be az ebédet, mert savanyú levest kellett vinni és azt nem adtak. A kórházból bőgve jött haza, addig bőgött otthon, amíg ki nem száradt.

Feri korán indul, a gyermek már fent van, csendben nézi a plafont, nézi az ujjait, halk hangokat ad, oldalra fordul. Mikor meglátja Erzsit ébredni, nyúl felé. Erzsi nem veszi fel. Nem szabad. Túl hozzám nősz aztán. A gyermek hangosabban kéri, hogy vegye fel, Erzsi odahajol hozzá egészen közel. Ssss, csendbe kell ma-

radni, néz az arcába komoran. Nagy-nagy csendbe kell maradni. De a gyermek csak nyújtózkodik felé, belekap az ingébe, Erzsi lefejtja a kezét, és az ujjával fenyegeti. Aztán énekelni kezd az ágy szélén ülve, a gyermek megnyugszik és elcsendesedik. Szívem, szól ki Erzsi a férjének, hozzál friss újságot. Kell tudjuk, mi van. Én ma nem megyek ki.

A gyermek felhúzza magát a kosárban, ül.

Kapsz ma egy bölcsőt, Matyi, lép hozzá Feri és megkoppintja az orrát. A gyermek nevet. Ül a baba. Vegyed ki, hogy mozogjon, mondja Feri. Csak felsúrolok, feleli Erzsi. Amíg Erzsi súrol és a szoba padlója szárad, a résnyire nyitott ablakon behajtva hagyja a sötétítő táblákat. A gyermek fakanalat kap és egy tiszta törölt, amit rág. Amikor nyöszörögni kezd és Erzsi felé nyúlkálni, hogy vegye fel, az asszony halkán énekel neki. Hát azt tudod, hogy, és új dalt kezd. „Szállást keres a...” Szentségit, csattan fel, belerúgott a vederbe, kiloccsant a víz. A dühös hangra a gyermek elpityeredik. Na, hadd el, szól neki csendesen, akkor ezt: „Hol jártál az éjjel, cinegemadár?” Miután végigénekelte, felegyenesedik, szétnéz, majd a gyermek felé bólint. Bizony hogy hol jártál. Te aztán jól el vagy menve hazulról.

Késő délután van, mikor Feri hazajön, megcsókolja Erzsit, most hosszabban öleli, jobb kézzel, amiben a régi bőrtáskát fogja. Aztán a kosarában a gyermeket az orra hegyén megcuppantja, a kicsi kacag, csiklandozza Feri rövid, tüskés bajusza. Matyi még sosem kapott férfitől csókot. Nem fog emlékezni rá, a gyermek mindent elfelejt négyéves koráig, írja *A modern gyermek* című könyv, Schmiedné dr. Kálmán Erzsébet könyve. Erzsi kapta egy családnál, mikor először állt be gyermek mellé. Még éppen friss asszony volt.

A fásszínből Feri két széktámlát hoz, leszedi a hajlított támlarészt, kis lábakat szegel a ruhás faládjára, aminek a teteje hasadt. A ládában a gyermek már nem fér el, csak ülve. Erzsi kisúrolja a ládát, aztán Feri a két a hajlított támlát szegezi rá alulról. Az újságot elfeledted, kérdi az asszony, míg vacsoráznak, főtt krump-li, friss hagyma a tavalyi hajtásokból, egy-egy tojás. A gyermek a kosárban ül mellettük, kenyérbelet rág, Erzsi kiskanállal összetört krumplit ad a szájába. Feri odanyújtja neki a hagymát, Matyi óvatosan fogja, beteszi a szájába, elfintorodik, aztán sírni kezd. Csendbe, szól neki Erzsi.

Vacsora után kiterítik az újságot, Feri kettőt is vett. Van benne? Feri nem válszol, lapoz, fejét balra fordítja, hogy lásson a jó szemével. Az első oldalon semmi. Lapoz. Itt az van, hogy a határsávból telepítik ki.

Onnan már rég ki lettek, feleli Erzsi, volt a gazdájának egy rokonja, akit át-dobtak a határon Ukrajnába.

Semmi, lapoz tovább Feri, csak hogy Miskolcon csinálták meg a gyűjtést. És a kijárási tilalom. És a színház. A színházban műsort adnak, de azt írja, hogy teljesen indokolatlan a közönség távolmaradása. Valami operai előadás. Hát akkor most nem megy a nép a Nemzeti Színházba, azt jelenti. Te, mondja Erzsi, és szünetet tart. Feri, van egy darab, ami a megszállásról szól, itt játszódik Erdélybe, mai darab, olvastam riportot róla. Lehet, valami szép irredenta darab, *Péter* a címe. Mostan már nem adnak neked szabadjegyet a városon?

Amíg itt van, nem megyünk sehová színházba.

Te, melyik megszállás?, mondja aztán Feri lassan és komolykodva. Hogyhogy melyik?, kérdi Erzsí csodálkozva. Miért, most nem vagyunk megszállva? A mostaniról persze nem csinálnak darabot, mondja Feri. Könnyű a régi dologról. Mindegy, most úgyse járunk a színházba, szögezi le.

Erzsí összehajtja és lesimítja az újságot, aztán hirtelen felkapja. Jesszusom. Itt van, utolsó oldal. Mindjárt felolvasom. Feri a fejével Matyi felé int: a gyermek előtt? Erzsí vállat von, úgyse érti. Feri közel hajol az újsághoz, miközben Erzsí is olvassa. Példás rendben és micsoda?, Erzsí elhúzza Feri kezét az újságról. Az asszony sokkal gyorsabb, Feri szótagolva olvas, ajka mozog, az összetett szavakat kétszer is elolvassa, előbb az egyik, aztán a másik szót, aztán összeteszi a kettőt. Kényszerlakhely. A nehéz mondatokat megismétli: befogadására alkalmas épületeket bocsásson rendelkezésre. Megismétli: bocsásson rendelkezésre. Kényszerlakhelyre való átcsoportosítását. Kényszerlakhelyre költözködő, szótagolja. A hatóságok által előre megállapított tervek szerint. Ez mit tesz?, kérdezi Feri, de Erzsí még olvas. Felkészülten várta a hatóságok intézkedéseit, folytatja a férfi. 19 ezer négyzetméter fedett terület 16 ezer és hétszázötven embernek.

A lakásokat lepecsételik, teszi hozzá gyorsan Erzsí, aki már a vége felé tart a cikknek és újakezdi. Helyére munkáscsaládokat költöztetnek, 1-2 szoba-konyhát kapnak. Feri hangosan megjegyzi, hogy ha beköltöztetnek másokat a lakásokba, akkor, hát akkor az azt jelenti, hogy oda nem jönnek vissza a következő hóban.

Erzsí olvassa megint előlről az írást. Hogy lehet ott alunni, ha ennyi hely jár egy embernek?, kérdi halkán. Gyárban fognak lakni? Már ott vannak, feleli Feri, azt írja. Van egy emberünk Váradról, egy nagy kalapos kommunista, akinek már nincs kalapja, mert rögtön lefognák. Ő mondotta, hogy ott már megcsinálták. De ott utcákat jelöltek ki, ahol kell lakjanak. Váradon lakásokba laknak, teszi hozzá.

A gyermek kidobja a rongyát a bölcsőből, nyújtja a kezét, míg ők ketten az asztalra hajolva olvasnak. Erzsí szoknyáját éppen eléri, belekapaszkodik, húzza, az asszony most nem törődik vele. Matyi fogja két kézzel, erősen, húzza fel magát, fel akar állni. A bölcső ring, mind jobban kileng, a gyermek a bizonytalan felületen egyensúlyoz, majd jobbra lendül, a bölcső felborul, Matyi arca esik a konyhakövön. Erzsí felsikolt, a gyermek, mint aki meglepődik, előbb nagy levegőt vesz, aztán hangosan ordítani kezd. Vértzik az ajka, beütötte a homlokát a szemöldöke felett. Erzsí csitítja. Gyorsan kést kap elő a fiókból, a hideg pengét rányomja a homlokára, a gyermek még hangosabban visít. Az asszony ölbe veszi, ringatja. A gyermek ajka véres nyomot hagy Erzsí vállán. Feri mindkettőjüket átöleli, Matyi lassan elcsendesül, hüppög. A homlokán tojás alakú dudor nő. Jesszusom, máris, sóhajtja Erzsí, még soha semmi baj nem történt a gyerekekkel, mióta ügyel rá. Az asszony hideg ecetes ruhát tesz a dudorra, majd bekötözi Matyi fejét. Török basa, mondja neki Feri, és megcsiklandozza a hasát. A gyermek nevet.

Nem tud elaludni, ahányszor bele akarják tenni a kosárba, a szája elkeskenyedik, pityeregni kezd. Visszateszik a bölcsőbe. Erzsí almát hámoz, a lassan tekeredő héj belelóg a bölcsőbe, a gyermek a himbálódzó héj után nyúl. Erzsí a szeme sarkából figyel, Matyi nyögdéssel, Erzsí lábával ringatni kezdi a bölcst. A gyerek ülve elalszik. Erzsí óvatosan kiemeli, át akarja tenni a kosárba, amint lefekteti, Matyi felébred, megint sírdogál. Csend legyen már, szól rá türelmetlenül. Ha egy szót hallok, dádá lesz. Szigorúan néz rá. Kimegy a szobából.

Feri azt mondja, hogy ma direkt fel volt küldve a város másik végébe, fel a gáterre, a villanytelepre, ásni kellett, vezetéket elvezetni. Ásni. Lakatosnak, érted? Hogy ne lássák, hogy mi van a városon.

Feri újságot vesz elő, Erzsi egész este az újságot forgatja. Akkor igaz, mondja végül. Azt mondta, viszik munkára őket. Feri csodálkozik. Benne van az írásban, hogy viszik munkára? Nincs, de a doktornő azt mondta, hogy őnekik azt mondták, hogy munkára lesznek elvive. Kenyérmezőre. Egy ilyen helyre viszik. Kenyérmező?, kérdezi csodálkozva Feri. Nem lenn van délen? Nem, ez egy másik Kenyérmező, Magyarországon. Feri bemegy a szobába, a gyerek nyitott szemmel fekszik a kosárban. Feri int neki, hogy csendben kell maradni. Előveszi egy ládából a térképét. A térképnek bőrtokja van, részletes, nagy térkép, még az első háború előtt csinálták. Hosszan keresgél. Majd holnap napvilágnál jobban meglátod, mondja neki Erzsi.

Az asszony már hálóingben ül, lábat mosott, Feri még mindig keres. Jól emlékszel a nevére? Kenyérmező?

Reggel Erzsi ebédet csomagol, kenyeret, vékony szelet szalonnát, hagymát, almát. Feri estig nem jön haza, mondja, beteszi a nótakönyvet is. Erzsi csóválja a fejét, már megint nótakör. A nótakör, magyarázza Feri, István műhelyében lesz most, az a legnagyobb. Erzsi megöleli Ferit, a férfi is úgy öleli, csókolja hosszan. Vigyázzál, mondja neki az asszony. Te is vigyázzál, nevet Feri, és halkán hozzáteszi, ne félj semmit, tőlünk még senkit el nem vittek, bezzeg a kommunisták mind buknak le. Feri mondja, milyen kómikusak a polgári elemek, amikor munkásnak vannak öltözve, s jönnek a gyűlésbe. Bubi is ilyen kék nadrágban jár. Édesanyához is belépek, üzensz-e neki, kérdi Erzsit.

Mondd neki, hogy drága édesanya, most ne jöjjön Erzsihez, kiütéses beteg, ragályos. Nem kell tudja.

Viszont zsírt küldjön, mi?, nevet Feri. És vásznat, rossz vásznat, teszi hozzá Erzsi. Feri azt kérdi, mit mondjon, mire kell. Mondjad neki, hogy varrok alsóinget, gagyát, mert azt el lehet adni. Feri csókkal és puszival búcsúzik a hölgyektől, Erzsi az ajtóból halkán mondja, ne puszilgasd mind, aztán mikor kell elmenjen, akkor ríni fogsz. Nem kell idenövesztetni.

Akkor téged puszilgatlak. Te nem mész sehova.

Állnak, nem tudnak elválni, Ferinek már indulni kéne megint a gáterre. Biciklivel jár, dinamóssal, hátra ügyes kosarat is szerkesztett magának, abban van leszíjazva a táska, az ebéd, még kesztyűt is visz magával. Kis vászonzsákba újságpapír közé pakol két gyufatartót, fodros szélű kistányért, hamutartót, egy kisebb és nagyobb Mátyás-képet, hogy majd beadja a kereskedőnek. Tétován nézi, aztán kiveszi. Erzsi kérdően pillant rá. Nincs már aki eladja, mondja Feri.

Erzsi ül az ágyban, odahúzta az ölébe a könyvet, hogy olvasson, mert hamar vissza kell küldeni, s tegnap semmit nem haladt. Az ablaktábla résnyire nyitva, szellőzik a szoba, bejön a fény is. Olvasás helyett nézni kezdi az alvó gyermeket. Éjszakára oda kellett venni maguk közé, mind nem tudott elcsendesedni, folyton felébredt, sírt, nyöszörgött, a feje vörös volt már a sírástól. Erzsi nyugtatgatta, simogatta. A gyermek aztán kimerült, szinte egyszerre aludtak el mind a hárman. Éjszakára levették a kötést a fejről, a dudor még látszik, az ajkán apró vágás. Az ornyergében egy karmolás, amit Erzsi csak most vesz észre. Matyi a

hátán fekszik, szája résnyire nyitva. Jó-e neki, hogy a hátán fekszik? Nem kéne oldalra fordítani? Mennyit feküdhethet a hátán? Meg kell néznie a könyvben. Este majd tesz egy kispárnát a kosárba, akkor jobban oldalra tud támaszkodni. Kéne egy kiságy neki. Nem fordítja meg, nehogy felébredjen. De a gyermek megnyújtja a nyakát, nyel, kicsit megemeli a kezét, aztán a kéz visszahuppan, a kis test oldalra fordul. Alszik tovább. Erzsi kinyitja a könyvet, olvassa *A szent szégyent*.

Az udvar felőli ablakra Erzsi vastagabb függönyt keres. A vékony függönyön beláthat a hátsó szomszéd, aki az ablaka előtt jár el. Egy agglegény, akinek egy kamarája van mindössze, és hordárként dolgozik a vasútnál. Végül egy nagy abroszt kötöz fel, amit a nagyanyja hímzett hozományként, kötöket varr rá. Akkora abrosz, amekkora asztala sosem volt Nagy Ferencnének. A konyha felőli ablakon sosem volt függöny, most oda is kerül két hímzett törül, amit eddig se-lyempapírban tartott.

Vizet langyosít, gyermeklisztet kever össze, mindössze egy evőkanál kell. Négy dobozzal hozott tápszert, és egy konzervtejet. A négy doboz másfél óra elég, kiszámolta. Vagy kettőre is, ha spórol vele. Addigra vége lesz. Spórol vele inkább. Puliszka az ebéd, Erzsinek ecetes hagymával. Tej kéne, elfeledte mondani Ferinek. Majd átmegy az első szomszédhoz, ő járat tejet, faluról hozzák hetibe kétszer. Matyi apró, hámozott almadarabot kap, kenyeret. Egész nap ragna, talán már fogzik. A rongyikát szopja, rágcsálja. A gyermek ujját Erzsi mindig kiveszi a szájából, nem helyes, inti. A felsúrolt szobába pokrócot tesz a padlóra, székkal, párnával rakja körül. A gyermek a hátán fekszik, aztán oldalra gurul, kúszni kezd. Mászik. Belekapaszkodik a székbe. Odahúzza magát, visszahuppan, oldalra gurul. Aztán elfárad, hátára fekszik ismét. Nyújtja a kezét Erzsi felé, aki ruhát foltoz, az asszony inti a fejével, hogy nem veszi fel. Matyi nyújtózkodik. Erzsi rongyot akar adni neki, a gyermek eldobja, hangosan sikkant. Csend, te, súgja Erzsi szigorúan. Nem szabad hangosan. Baj lesz, ha ordítasz. Matyi nyújtózkodik, kiabálni kezd. Erzsi leteszi a varrást, odahajol az arcához. Felemeli, de szigorú arccal fogja, a gyermek megszeppen. Beszédet tart neki. Halkan szól, de erélyesen. Ide figyelj. Ide figyelj, te értelmes gyermek, Székely Matild. Neked most nagy csendbe kell lenni. Megértetted? Ha nem leszel csendbe, elvisz a... Elvisz a fekete ember. Megértetted? Csendbe kell lenni. Nagy csendbe.

Erzsi visszateszi a pokrócra a megszeppent gyermeket, Matyi néz üres tekintettel. Erzsi figyel. A gyermek szája keskenyedik, szája sarka húzódik lefele, sírni készül. Erzsi énekelni kezd. „Árva madár miért keseregsz az ágon, nem csak te vagy elhagyott ez a világon. Nekem sincsen édesapám, se anyám”. Na, édesanya épp megvan. Milyen bús nóta ez a csíki nóta. Énekeljünk a Feri bácsiéből inkább. Valami vidámabbat. Na, most egy se jut eszembe.

Guten morgen, köszön el Feri a papagájoktól. Buták vagytok, csak németül tudtok megtanulni. A papagájok hangos csapkodással, cserregéssel válaszolnak a férfinak. Feri megcsókolja Erzsit, későn jön, mondja, nótázik ma. Orrával megböki Matyit a homloka közepén. Matyi meglepődik, aztán felnevet. Ül a székben két párna között, rágja a gumijátékát. Te, vegyél va-egy dudlit a gyermeknek, kéri Erzsi, monddad, hogy nem szopni kell, hanem fogzik. Azt mondtad, nem szabad neki, válaszol Feri. Hát most már mi mondjuk meg, mit szabad, mit nem.

Pénzed van-e? Úriember nem jár üres zsebbel, mondja Feri. Kések el, háromnegyed hét van. De nincs egy patika se. Mind be lett zárva. Át kell vegyék, s akkor nyitnak. Elvették mind, mondja Feri dühösen. Nem kajtatok én most patika után.

Péntek van, Erzsi takarít minden pénteken. Beáztatott borsót tesz fel főzni, az első levét leönti, mert az csinálja a belekben a szelet. Tesz bele zöldséget, szárított tarhonyát a végén. Neked majd szét lesz passzírozva, ne félj semmit. A gyermek spárgával összefűzött diókat csörget, amiket Feri fűrt ki neki. Egyiket a szájába veszi.

Megszólalnak a szirénák. A fene hogy ott egyen meg, mérgelődik Erzsi. Már reggel is kell csináljátok.

Néhány perc múlva hatalmas dörrenés rázza meg az ablakot, a szirénák folyamatosan zúgnak. Újabb becsapódás. Erzsi felkiált, gyorsan nyitja az ajtót, egy embert lát futni az udvaron. Az óvóhely a szomszéd utcában van, belép a cipőjébe, felkapja a gyermeket, indul ki. Visszaszalad, a levest elhúzza a kályha szélére, egy csupor vizet önt be az égő fára, felcsap a füst. Újabb fülsiketítő dörrenés, ablakcsörömpölés, zúg az ég, folyamatosan bombáznak. Erzsi elhúzza a konyhasztalt, felnyitja a pincelejárót, visszaszalad egy pokrócért, nehezen egyensúlyozva a gyermekkel és a pokróccal lemegy. A gyermek a kapkodásban némán ül Erzsi karjában, majd amikor a sötét pincelejáró fedele lecsapódik, felsír. Egyre hangosabb az égzengés. A zúgás, a folyamatos robbanások hangja lehallatszik. A pincében Erzsi csak guggolva tud haladni, a ruhája széle beakad a lépcsőbe, elhasad. Leül egy félig tele krumpლისsákra, a pokróccal betakarja a gyermeket. A pince nyirkos és sötét, gyertyát nem hozott. Bal keze remeg, a bal combja is, amin a gyermeket tartja. Egész közelre esik egy bomba, a pince falán pereg a vakolat. Meleget érez szoknyáján, bepisilt. A gyermeket egészen rászorítja a testére, úgy fogja, jobb kezével is tartja a remegő balját. A szorításban Matyi megnyugszik. Végig alszik, amíg tart a bombázás. Mélyen, nyugodtan.

Sokáig hallatszik a két elnyújtott jelzés, a légiriadó elmúlt.

Miután minden elcsendesedett, Erzsi sokáig marad még. Próbál felállni az alvó gyermekkel, de a bal oldala, mint a rongy, csuklik össze. A szája sarka, az ajka, keze, lába még mindig reszket, a bal szemét alig tudja kinyitni. Jobb kezére támaszkodva alulról próbálja kitolni magát. Aztán fogja a pokrócot, belecsavarja Matyit, leteszi maga mellé, miután a sötétben kitapogatta, hogy van-e valami a földön. Csak szétszórt krumplik és hagymahéj.

Verik az ajtót kívülről. A kilincset nyomják, be van riglizve. Erzsi, az isten áldjon meg, Erzsi, nyisd már ki. Erzsi!

Az asszony nehezen feltornázza magát fél kézzel a lépcsőn, a bal karja nem fog, a bal lábát is húzza. Feri áll porosan, zihálva az ajtóban, inge a vállnál elszakadt, keze véres. Gyermek. Hozzad fel a pincéből, feleli Erzsi. Feri kapja az elem-lámpáját, na hál' istennek, szalad le a lépcsőn, Matyi hunyorog, mikor felérnek a fényre. Te, ez a gyermek végig úgy aludt, mint a tej. Hát mit akarsz, feleli Feri, tudja, hogy mi a jó. Ha bombáznak, közel a szabadulás.